

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับบทละครของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่แสดงทัศนะคือคนจีนเป็นงานเขียนที่มุ่งสื่อสารแก่คนในยุคที่ประเทศเข้าสู่สมัยใหม่แล้ว คือเป็นระยะที่มีความเปลี่ยนแปลงหลายด้านทั้งสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ งานเขียนที่ศึกษานั้นนอกจากมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในสมัยของการสร้างงานแล้วยังมีคุณค่าทางศิลปะอย่างเด่นชัดในฐานะบทละครซึ่งเป็นวรรณศิลป์ประเภทหนึ่ง

ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาภายหลังการปฏิรูประบอบการปกครองและการศึกษาอย่างใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้มีการตื่นตัวทางการเมืองและความสำนึกทางสังคมในหมู่คนชั้นนำ เช่น เจ้านาย บัญญาชน นายทหาร ขุนนาง และนักหนังสือพิมพ์ซึ่งได้เผยแพร่ความคิดต่อสาธารณชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเปิดโอกาสให้นักหนังสือพิมพ์เป็นเวทีแห่งการถกเถียงโต้แย้งทางความคิด และทรงเข้าร่วมวงแห่งการถกเถียงนั้นด้วย นอกจากนี้ทรงใช้วรรณศิลป์โดยเฉพาะบทละครเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการเผยแพร่พระบรมราโชบายของพระองค์

กล่าวได้ว่าบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สัมพันธ์กับพระบรมราโชบายทางการเมืองการปกครอง พระองค์ทรงตอบโต้ความประสงค์จะเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองซึ่งแสดงออกทางหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีนักหนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่งเป็นคนจีน เห็นได้ว่าพระองค์ได้ทรงวางพระบรมราโชบายหลายประการเพื่อชลอความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในบรรดาพระบรมราโชบายนี้มีพระบรมราโชบายในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมซึ่งสัมพันธ์กับการปลูกฝังความรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นพระบรมราโชบายที่สำคัญ

บทละครของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีก็มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมเช่นเดียวกัน แต่แสดงแนวคิดที่แตกต่างออกไป คือแสดงทัศนะที่เน้นลักษณะมนุษยนิยมมากกว่าการเมือง เพราะบทละครของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีไม่ได้ตั้งขึ้นเพื่อตอบโต้และโต้แย้งความคิดทางการเมือง ผลการวิจัยได้แสดงว่าทัศนะของผู้ทรงพระราชนิพนธ์และผู้ประพันธ์ทั้ง 2 ท่านนี้ต่างกันตาม

สถานภาพและบทบาททางสังคม คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงดำรงตำแหน่งเป็น
ประมุขของประเทศในระบอบราชาธิปไตยจึงทรงมองผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงรุนแรง
และต่อแหลมต่อความมั่นคงของระบอบการปกครอง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีสนใจและรับผิดชอบ
ด้านการศึกษาจึงมีทัศนคติที่สะท้อนความสนใจต่อปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะคุณค่าอันเป็นสากลของมนุษย์
ตั้งเห็นจากการแสดงความคิดเห็นและหทัยกษณะที่น่าชื่นชมของคนจีนมาแสดงมากกว่า

เมื่อศึกษาทัศนคติของคนจีนในงานประพันธ์ที่มีใช้บทละคร เห็นชัดว่าพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าฯ กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนอทัศนคติที่ไม่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เสียที่เดียว
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงแสดงทัศนคติในเชิงลบต่อคนจีนเป็นส่วนใหญ่ พระองค์ทรง
เน้นความเลวร้ายในพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของคนจีน เพื่อกระตุ้นเตือนความรู้สึกชาตินิยม
แก่คนไทย น้ำเสียงและท่าทีที่แสดงออกจึงค่อนข้างรุนแรงมากกว่าประนีประนอม ในเชิงบวก
พระองค์ทรงใช้ถ้อยคำกล่าวหาว่าคนจีนให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ซึ่งเป็นการเปิดทางให้
คนจีนได้ปรับตัวเป็นไทยโดยสมบูรณ์เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทย ทัศนคติเชิงบวกนี้สอดคล้องกับ
พระบรมราโชบายที่ให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างคนไทยและคนจีน ส่วนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์
มนตรีแสดงทัศนคติในเชิงบวกเป็นส่วนใหญ่และได้ชี้ให้คนไทยเห็นลักษณะที่ดีของคนจีนว่าอาจถือเป็น
แบบอย่างได้ เช่นการรู้จักค้าขายด้วยความซื่อสัตย์และรู้จักช่วยเหลือพวกพ้องด้วยกัน แต่ก็ได้
ชี้ให้เห็นปัญหาบางประการของคนจีนที่ไม่ปรับตัวและไม่ยอมผสมกลมกลืนกับคนไทย เช่นเดียวกับ

ในงานบทละครพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแสดง
ทัศนคติที่แตกต่างกันต่อคนจีนโดยผ่านบทบาทของตัวละครที่เป็นคนจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าฯ ทรงแสดงทัศนคติในเชิงลบอย่างชัดเจน ภาพลักษณ์ของตัวละครที่เป็นคนจีนจึงดูน่า
รังเกียจหรือน่าหัวเราะเยาะ อย่างไรก็ตามสังเกตได้ว่าในส่วนลึกแล้วผู้ทรงพระราชนิพนธ์
มิได้ทรงมีจุดประสงค์ เพื่อสร้างความแตกแยกระหว่างคนไทยกับคนจีน แต่มีพระราชประสงค์
ให้คนจีนได้มองพฤติกรรมของตนเองบ้าง และให้คนไทยระมัดระวังภัยที่อาจเกิดจากคนจีนที่ไม่มี
ใจสวามิภักดิ์ต่อแผ่นดินไทย โดยเฉพาะชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ทรงเปิด
โอกาสให้คนจีนผู้ที่มีความสำนึกในความเป็นไทยได้สลัดความผูกพันต่อความเป็นจีนเสีย เพราะ
อาจเป็นเหตุให้แปรไปเข้ากับศัตรูต่างชาติได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการสร้างตัวละครที่เป็นคนจีน
เชื่อมโยงกับพระราชนิพนธ์ที่มีใช้บทละครแล้วก็ทำความเข้าใจได้ว่า ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงให้

ความคิดค่อนข้างตายตัวว่าความยึดมั่นต่อ เชื้อสายจีนเป็นบ่อเกิดของลักษณะ เชิงลบและเป็นอันตราย ต่อชาติ การเน้นนโยบายชาตินิยมทำให้ทรงเลือกสร้างบทบาทของตัวละครที่เป็นคนจีนให้เป็น ฝ่ายปฏิปักษ์และเป็นตัวประกอบที่ไม่น่าชื่นชมเสมอ แม้ในพระราชนิพนธ์ที่มีชี้บทละครพระองค์ ทรงเห็นว่าลักษณะเชิงลบอาจแก้ไขได้ด้วยความตระหนักในความเป็นพลเมืองไทย แต่ก็ไม่มี ตัวละครเช่นนี้ในงานพระราชนิพนธ์ประเภทละคร

ส่วนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีสร้างตัวละครที่เป็นคนจีนในลักษณะต่างจากพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ตัวละครที่เป็นคนจีนส่วนใหญ่มีลักษณะ เป็นผู้มีหลักการและมีคุณธรรม แม้ตัวละครที่เป็นคนจีนบางตัวมีลักษณะชวนชังก็ยังมีคุณความดีเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ให้คุณค่า ประทับใจผู้อ่าน ที่สำคัญผู้แต่งไม่ได้แสดงความน่าชังของตัวละครด้วยท่าทีเหยียดหยามหรือตำหนิ อย่างรุนแรง เมื่อพิจารณาตัวละครที่เป็นคนจีนเชื่อมโยงกับงานประพันธ์ที่มีชี้บทละครก็เห็นได้ว่า ผู้แต่งได้เน้นถึงประโยชน์ที่ไทยได้รับจากคนจีนหรือ เชื้อสายจีนเมื่อได้ติดต่อสัมพันธ์กัน ตัวละครที่ เป็นคนจีนจึงมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมในทางที่ดีเป็นส่วนใหญ่มิมีบทบาทสำคัญเป็นตัวละครเอก ในเรื่อง ส่วนตัวละครที่มีเชื้อสายจีนหรือ เรียกตามศัพท์เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า "พันธุ์เจริญ" มีลักษณะที่น่าชื่นชมและมีศักยภาพในการ เรียนรู้และสร้างสรรค์

เมื่อพิจารณาคู่มือทางวรรณศิลป์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับเจ้าพระยา ธรรมศักดิ์มนตรีได้สร้างบทละครให้มอบคุณค่าทางศิลปะอย่างน่าสนใจ แม้บทละครที่เป็นเรื่องแปล เช่น คดีสำคัญ นิพนธ์สมิสร และ แม่ศรีครัว ก็คิดแปลลงให้เข้ากับรสนิยมของคนไทยได้อย่างกลมกลืน บทละครทั้งหมดที่ศึกษานี้ล้วนมีคุณค่าด้านเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ ในด้านเนื้อหาทางความคิด ผู้แต่งทั้ง 2 ท่านได้เน้นความสำคัญของความมีหลักการในการดำเนินชีวิต แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าฯ ทรงแสดงคุณสมบัติ เช่นนี้ผ่านตัวละครที่ไม่ใช่คนจีนในขณะที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ มนตรีแสดงผ่านตัวละครที่เป็นคนจีนทั้งหมด นอกจากนี้สิ่งที่แตกต่างกันคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกียรติฯ ทรงปลูกฝังความรักชาติโดยการปลุกใจผู้อ่านให้สำนึกในหน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อชาติ บ้านเมือง แต่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ให้ความสนใจในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เศรษฐกิจ และการศึกษาหาความรู้มากกว่าเรื่องการเมือง โดยเฉพาะการชี้ว่าคุณค่าของมนุษย์ อยู่ที่พฤติกรรมมากกว่า เชื้อสายเผ่าพันธุ์ ในด้านเนื้อหาทางอารมณ์ผู้แต่งทั้ง 2 ท่านได้เสนอความรู้ สึกขวนขันจากความบกพร่องของตัวละคร ดังปรากฏให้เห็นจากการสร้างตัวละคร การดำเนิน

เรื่องตลอดถึงการใช้ภาษา แต่สังเกตได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงแสดงลักษณะชวนขันในแง่การเสียดสีความบกพร่องที่หนักหน่วงกว่าเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี นอกจากนี้ผู้แต่งทั้ง 2 ยังเสนอเนื้อหาทางอารมณ์จากพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่สมเหตุสมผลเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นในบทบาทของตัวละครเอก มีที่ขาดเหตุผลบ้างก็ในตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์บางตัว โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นคนจีนในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เช่นนายขุนเบ้ง ในเรื่องหัวใจนักรบ อย่างไรก็ตามเห็นได้ว่าบทละครพระราชนิพนธ์ที่ศึกษามีเนื้อหาทางอารมณ์ด้านอื่นด้วย คือความเข้าใจที่เห็นได้จากเหตุการณ์ที่มีการชิงไหวพริบระหว่างตัวละคร ในเรื่องเหล่านี้ตัวละครเอกและฝ่ายปฏิปักษ์มีลักษณะตัดกันอย่างชัดเจน ส่วนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีสร้างตัวละครให้มีลักษณะชวนขันแต่ไม่เลวร้ายและมีคุณค่าที่นำเสนอเป็นสิ่งชดเชยโดยไม่มีข้อแตกต่างอย่างเด่นชัดระหว่างตัวเอกกับฝ่ายปฏิปักษ์

ในแง่ความมีเอกภาพซึ่งเป็นคุณค่าทางศิลปะที่สำคัญ บทละครที่ศึกษานี้มีเอกภาพในด้านองค์ประกอบของบทละคร ซึ่งเห็นได้จากการสร้างตัวละคร โครงเรื่อง และแก่นเรื่องอย่างมีสัมพันธ์ภาพ อย่างไรก็ตามมีบทละครบางเรื่องที่ย้อนคุณค่าด้านเอกภาพไปบ้างแต่ก็ไม่มากจนทำลายคุณค่าทางศิลปะ เช่นหัวใจนักรบ และวิวาทพระสมุทร

ในด้านเอกภาพทางอารมณ์กับความคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงกระตุกเตือนให้ผู้อ่านเกิดความรักชาติโดยการเน้นให้เห็นถึงความมั่นคงของชาติ และการตระหนักในหน้าที่ที่สัมพันธ์กับความเข้าใจของเหตุการณ์และความน่าประทับใจในวีรกรรมของตัวละคร ส่วนการเสนอบทละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต พระองค์ก็ทรงสร้างอารมณ์ขันเป็นสื่อประสานกับการคลี่คลายเรื่องได้อย่างคมคาย ดังปรากฏในเรื่องหมายนายบ่อน้ำ ลีที่สำคัญ และนิทานสโมสร สำหรับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เสนอเนื้อหาทางความคิดในแง่มนุษย์นิยมโดยมีอารมณ์ขันเป็นสื่อประสานให้ผู้อ่านสนใจติดตามเรื่องด้วยความใคร่รู้ และกลับชื่นชมเมื่อพบว่าตัวละครที่ชวนขันนั้นมียุทธสมบัติอันลึกซึ้งแฝงอยู่ ดังปรากฏในเรื่องแม่ศรีครัว และบ่อโยมใหม่ ส่วนการเสนอเนื้อหาทางความคิดในแง่เศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องวิชาการที่แห้งแล้ง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ก็มีกลวิธีในการเสนอเรื่องเพื่อมิให้เคร่งเครียดจนเกินไป ดังเห็นได้จากการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละครตลอดจนถึงการบรรยายฉากให้มีความสัมพันธ์กัน เช่นการสร้างตัวละครให้มีความเป็นกันเองสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง และสร้างฉากให้มีบรรยากาศของชาวชนบทสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

น่าจะได้มีการศึกษาว่ามีงานประเภทอื่นที่แสดงทัศนคติต่อคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 6 และสมัยต่อมาอย่างไรบ้าง งานเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและสัมพันธ์กับบริบททางสังคมอย่างไร นอกจากบทบาทของสตรีในงานละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็น่าสนใจไม่น้อยทีเดียว เช่นที่ปรากฏในงานซึ่งอยู่ในขอบข่ายของการศึกษาในที่นี้ เห็นได้ว่าทรงเสนอภาพลักษณ์ของสตรีที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าตัดสินใจ ดังได้วิเคราะห์ไปบ้างแล้วและสมควรจะได้มีการศึกษาให้ลุ่มลึกต่อไปโดยพิจารณาจากงานพระราชนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะบทละครที่แสดงทัศนคติต่อคนจีนเท่านั้น